

Tuğralar Perişey'de Simya Yansımaları¹

Alchemist Reflectionsin in *Tuğralar Perişey*

Ali POLAT*

Öz

Dünyada simyanın ne zaman başladığı bilinmez. Simya biliminin ilgilendiği alanlar metalleri dönüştürerek gümüş ve altın elde etmek, insanın hastalıklarına çareler bulmak, iksir ile ölümsüzlüğe ulaşmak diye belirtilebilir. Simyacı yakalanma, alaya alınma ve öldürülme korkusuyla gizlenme ve sembol kullanma yolunu seçer. Enis Batur'un şiirlerinde simyanın önemi büyüktür. Şiir poetikası olan *Şiir ve İdeoloji* adlı kitabında simya üzerinde bol miktarda durur. Bu makalede simyadan ne anlaşıldığı, Batur'un simyadan ne anladığı ve *Tuğralar Perişey* şiir kitabına simyanın yansımaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Enis Batur, Simya, Şiir, *Tuğralar Perişey*.

Abstract

When alchemy began is not known. It can be claimed that alchemy mainly focuses on such branches as converting metal stop recious metals like silver and gold, finding cures to people's illnesses, reaching the immortality via elixir. An alchemist uses symbols or hides for fear of being caught, killed or made of fun. Alchemy is fairly important in Enis Batur's poems. In his work Poem and Ideology, which is an example of poetical, he discusses alchemy. In this article, it is discussed what is alchemy, what is understood from it, what Batur understands from alchemy and its reflections in *Tuğralar Perişey* poem book.

Keywords: Enis Batur, Alchemy, Poem, *Tuğralar Perişey*.

Giriş

Simyacı tarihin eski zamanlarından beri sırlar içinde simya ilmiyle uğraşır. Gerçek amacı değersiz metallere altın yapmak olan simyacı, ayrıca uzun ömür, ölümsüzlük iksirine ulaşmak, çaresiz hastalıkların tedavisini bulmak ve meditasyon yer alır. Simyacı, simya çalışmalarını yaparken kuşku ve güvenlik endişesi içinde, gözlerden uzak bir hayat sürme yolunu seçer. Yakalanma veya alaya alınma korkusu; simyacıların diğer simyacılarla tanışmalarını, fikir alışverişine girmelerini ve belli seviyeye çıkmalarını engeller. Simyacı bir taraftan gizli yere kurduğu laboratuvarını meraklılardan gizlemek, diğer taraftan çalışmalarına kendi yalnızlığı içinde devam etmek zorundadır. Alaya alınma, tacize uğrama, kaçırılma, darp edilme ve ölüm gibi riskler simyacıyı, simya işini gizlilik içinde yapmaya zorlayan nedenlerdendir (Martin, 2009, s. 26-27). Tarihin bazı dönemlerinde yaşayan simyacılar veya ortaya koydukları eserler, devrin hakim gücü tarafından çeşitli şekilde cezalandırılır. Daima büyüclük töhmeti ve batıl inanç karalamasıyla mahkûm edilen bir tür olan (Burkhardt, 2017, s. 7) simyada şifreli yazılar ve simgeler kötü niyetli kişilerin öğrenmemeleri için kullanılır. Her simyacının kendine ait bir şifreli dili bulunur ve şifreli metinlerini çok defa şiir halinde ifade eder. Simya metinlerinde gizli bir dilin kullanılmasının sebeplerinden biri de kilisenin simya çalışmalarına olumlu bir gözle bakmamasına karşı alınan önlemdir. Ayrıca simya terimlerinin Eski Yunanca- Arapça- Latince- Yerel diller sırasını izleyen çeviri işlemleri neticesinde, epeyce karışık ve muğlak bir dil halini alır (Tez, 2018, s. 42). Bu durum simyanın anlaşılmasını zorlaştırır. Onun anlaşılması için Yunanca, Arapça ve Latince bilmek gerekir. Simyada geçen simgelerin neyi ifade ettiklerini bilmek için fazlaca çaba harcamak elzemdir.

Batur ve Simya

Enis Batur'un *Tuğralar Perişey* adlı şiir kitabında simya önemli yere sahiptir. Onun şiirinde geçen simya ile ilgili terimlerin ne olduğunu veya neyi ifade ettiğini tam anlamak için simyadan ne anladığını bilmek gerekir. *Şiir ve İdeoloji* adlı şiir poetikasında ve kendi şiirinin

¹ Kırmızıkeci Yayınları'ndan 2015 yılında basılmış olan *Tuğralar Perişey* adlı kitaptan yapılan alıntıda sadece sayfa numarası gösterilecektir.

* Dr., Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı, yavuz_polat31@hotmail.com

ne olduğunu ifade ettiği “Ars Poetica” adlı şiirinde simya üzerinde durur. *Şiir ve İdeoloji* adlı poetikasında simyayı derinlemesine inceler. Şair, söz konusu kitabın ilk iki bölümünü şiir ve simya ilişkisine ayırır. Şiir ve simya arasındaki benzerliği belirttikten sonra, simyanın tarihi gelişimini, daha sonra da simyacının çekmiş olduğu sıkıntıları dile getirir. O, şiir ile simyanın bir tutulmasının başta gelen sebebi olarak ikisinin de dili karmaşık kullanmasını gösterir. Ona göre ikisinin de sınırsız bir simgeciliğe sahip olmasından dolayı, iki dilin yandaşları dışında simgelerin farkına varabilen kimse bulunmaz. Bütün anlaşılabilir iki sözün anlaşılabilirliği, anlamdan neredeyse yoksun olmasıdır (Batur, 1993, s. 17-20). Bu anlayışı benimseyen şair, şiirlerinde hemen anlaşılabilir veya belli bir düşünceyi okuyucularına aşılmasını amaçlayan düşünceyi benimsemez. O, gizem katılmış ve ilk bakışta anlaşılmayan şiirleri önemser. Batur’un simya ve şiir arasında kurduğu benzerliğin en belirgin yönünü oluşturan dil, hemen anlaşılabilir simgesel ve kapalı olmasına dikkat edilen günlük dilin kalıplarından sıyrılmış bir dildir. Simyacı, düşüncelerini ifade ederken simgesel bir dil kullanır. Otorite tarafından dışlanması onun özel dile gereksinim duymasını ve kendi dilini oluşturmasını sağlar. Şair, tıpkı simyacı gibi özel ve öznel bir simgeciliğin peşinden giderek toplumdaki anahtarını esirgediği bir dil kilidine sahip (Batur, 1993, s. 56) olur. Batur, kendine özgü kapalı ve imgesel bir dili kullanması bakımından şiirin de simyaya benzediğini vurgular. Simyacı ve şair, ortak hedefleri amaçlarlar. Simyacı, değerli metalleri altına çevirmek ve ölümsüzlüğü yakalamayı arzular. Şair ise sözü altına çevirmeyi, böylece sonsuzluğa varmayı amaçladığından (Batur, 2014, s. 202) simyacı ile şair arasında birçok yönden paralellik görülür. Şair “yapay olarak altın elde etmeye çabalayan eski ‘simyager’ler gibi, akla gelmedik yollar dener; dilin her şeyinden, kendisi için yararlanır” (Aksan, 2016, s. 21). Şair dili adeta bir sarraf titizliğiyle kullanmayı amaçlar.

Tuğralar Perişey Şiir Kitabında Simya

Batur; şiirlerinde gece, sır, kör, ölümsüzlük, mağara, altın, susma, büyü, kuytu, forsa, gizli, gizemli, susku, duvarların üzerine yürümesi, simya, tılsım, neyrencat, kömür, elmas, simyacı, giz, gece, formül ve Simyacılar Sokağı gibi simgesel değer taşıyan simya ile doğrudan ilgisi olan sözcükleri ve sözcük gruplarını kullanarak simya ile şiir arasında bağ kurar. Söz konusu ilişki gizem ve gizlilik üzerine kuruludur. Şair şiirlerinin hemen anlaşılmasına karşı olduğu için, simya ile şiirleri arasında bir benzerlik görür; çünkü simya ilmi de hemen anlaşılabilir. Onu anlamak için emek sarf etmek gerekir.

Gece her anlamın iki katıdır çocuk
sır mağarada doğduğum doğurduğum simge
vurur ve çekilir silinmez yazısıyla körelen (s. 80).

Gece; aydınlığın ve kalabalığın olmadığı, karanlıkta insanın kendisiyle baş başa kaldığı dönemi kapsar. Gündüz koşuşturmaca ile geçen anlarda insanların üzerinde düşünemediği anlamlar, gece derinlemesine tahlil edilir. Şiirde geçen gece, sır, simge, kör ve mağara simgesel değeri olan sözcükler olup simya sanatıyla doğrudan ilgilidir. Zira simya ilmi gizli olanla ilişkilidir. “Simya metinleri genelde güç anlaşılır ve simgesellikten ileri gelen bir üstü kapalılığa sahiptir” (Tez, 2018, s. 38). Bu sanatın zarar görmeden devam etmesi veya bilgilerin kötü niyetli kişilerin eline geçmemesi için gizliliğe azami ölçüde dikkat edilir. Simya işlemlerinde dikkat çekmemek için gece karanlıkta gizli çalışılır. Gece, simyacının üzerine adeta bir kalkan görevi görüp zararlı kişilere karşı onu koruma hüviyetindedir. Karanlık olması, simya ile ilgili yapılacak çalışmaların gizli ve rahat şekilde yürütülmesine olanak sağlaması yönüyle gece simyada önem taşır. Şair, kendisiyle baş başa kalarak duygularını yoğun yaşamasına imkan sağlayan geceye simya ilminde olduğu gibi ehemmiyet verir. Batur, gece vakti insanın kendisiyle baş başa kalmasıyla her şeyin yoğunluğunun arttığını, fakat durumu kimseye söylemeden simgeler halinde belirttiğini, simgelerin de kendisini etkilediğini belirtir.

Hakim gücün baskısından uzaklaşmak için simyacı, تنها yerlere veya mağaralara çekilip altın yapma çalışmalarını yürütür. Simyacı kendisini rahatsız edecek kişilerden uzak durup çalışmaların içeriğini simgeler halinde kaydeder. Bu dizelerde anahtar kelime mağaradır. Mağara hem insanların toplu yaşadığı yerlerden uzakta, hem de kişinin bazı şeyleri düşünüp tefekkür edebileceği bir yerdir. Şair veya simyacı, ıssız ve karanlık bir ortamı sunan mağarada kendisiyle ve simgeleriyle baş başa kalıp rahatsız edilmeden çalışmalarını sürdürür. Böyle mekanlar, simya ile ilgili bilgilerin herkesin eline geçmesini önleyen mekanlardır. Mağara normalde dar ve kapalı mekan olmasına rağmen, orada çalışan kişi rahat hareket edebildiği için psikolojik olarak geniş mekan olarak görülür. Mağara Türk şiirinde simgesel mekan olarak kullanılır. Kaplan, Asaf Halet Çelebi'nin "Mağara" isimli şiirini tahlil ederken mağara metaforunu şöyle ifade eder:

Bu sembol insanlık kadar eskidir. İnsanlar evler inşa etmeden önce mağaralarda yaşamışlar, onları çeşitli hayvan resimleri ile süslemişler ve tapınak olarak kullanmışlardır. Belki bundan dolayı mağara bütün dünya dinlerinde esrarlı ve kutsal bir mahiyet almış, insanlığın kolektif şuurlarına yerleşmiştir (Kaplan, 2005, s. 168).

Ne zaman birbirimizi görsek, daha
o anda başkalarıydık. Bir mazgala
alıyorduk elimize, en kuytu, en
tedirgin tahtalara, altın buluyorduk
titreyen, uzun parmaklarımızla. Bir
soru sorsalar, hemen susuyorduk (s. 51).

Simyanın önemli vasıflarından biri gizlilik, biri de yarına kalmaktır. Simya işlemleri sırasında, yanına tanıdığı biri gelse de simyacı, yanlış anlaşılma endişesiyle tedirgin olup başka bir kişiliğe bürünür. O, ne pahasına olursa olsun, altın yapma amacından hiçbir zaman vaz geçmez. Çünkü onun en büyük hedefi, kıymetsiz metallere değerli metal olan altına dönüşümü sağlamaktır. Şiirin ham maddesi kelimeler iken, simya ise sıradan metallere mükemmelliğin zirvesi soylu metal olan altın yapma peşindedir (Cocren, 2015, s. 77). Simyacı simya ile ilgili işlemi gizli şekilde yapar. Çünkü simya ile ilgili bilgilerin ehil olmayan kişilerin eline geçmemesi için çalışma esnasında yaptıkları ile ilgili her hangi bir konuda soru sorulursa, o susma yöntemini kullanır. Zira konuşursa hem işin büyüğü bozulur; hem de simyacı anlaşılmadığı için aforoz edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalır (Polat, 2020, s. 364). Şair de şiirinin anlaşılmadığını, Wallace Stevens'a benzetildiğini "Ars Poetika" adlı şiirinde belirtir (s. 271). Wallace Stevens'la kurduğu benzerlik dikkat çekicidir. "Stevens, özellikle imgesel şiir dili ve metaforik üslubu nedeniyle uzun yıllar görmezden gelinen" (Demir, 2014, s. 77) bir şairdir. Değeri sonradan anlaşılma yönüyle Stevens ile kendisi arasında bir bağ kurar. Şair anlaşılma sıkıntısı yaşadığını, değerinin zamanla Stevens'ta olduğu gibi olacağını hissettirir. Ayrıca Batur'un hemen anlaşılma gibi bir derdi de yoktur, zira onu anlamak isteyen okuyucunun belirli bir eğitim seviyesinin üzerinde olmasını bekler. Belirli bir seviyede olan kişi, şiirin içinde gizli olan hazineye ulaşır; lakin o işten anlamayan kişiye gerçek anlatılırsa, gerçeğin değeri kaybolur. Kötü duruma düşmemek için şair, simyacıda olduğu gibi sorunun cevabını vermek yerine susma yöntemini seçer.

bir forsa kadar
gizli, gizemli ve okunaksız
gözlerimi suskunun yosunu kaplıyor
duvarlar üzerime yürürken hışımla (s. 30).

Batur, mecazlı ve simgesel anlamları içinde barındıran kelimeleri bir arada verir. O, şiirde simyada olduğu gibi kelimeleri günlük dilde kullanılan ilk anlamıyla değil de duygu ve çağrışım gücüne göre seçer. Böylece şiirin içine simyada olduğu gibi gizem katmış olur.

Sıradan bir insan için anlaşma vasıtası olan dil, simya ile ilişki içinde olan şair için çok daha geniş bir dünyaya taşıyan sihirli bir araçtır. Böylece okuyucunun kendisini tılsımlı bir dünya içinde hissetmesini sağlar (Martin, 2009, s. 102). Şair, kendi durumunu forsa gibi görmektedir. Dört duvar arasında kimseyle muhatap olmadan kendi yalnızlığı içinde bir hayat süren forsa, savaşlarda esir edilmiş kürek mahkûmudur. Cezasını geminin karanlık bölümünde kürek çekerek devam ettirir. Forsa, karanlık yerde bulunması ve devamlı susması yönüyle simyacıya benzetilebilir. Ortaçağda simya sanatı ile uğraşanlar hâkim güç tarafından kovulur, dışlanır veya katledilir. Simyacı, yönetici veya halk tabakasında yeterli ilgiliyi göremeyerek kendi köşesine çekilir. Şair, simyadan bahsederken sürekli gizli olması ve simyacının susması imgesi üzerinde durur. Simyada olması gereken en önemli giz, susmadır. Çünkü herkes simya sanatını bilirse, simyanın değeri kalmaz. Gizli olan her zaman insanların ilgisini çeker. Gize sahip olanlar, gizin kimsenin eline geçmemesi için susma eylemini yerine getirir. Susmasını bilmeyenler de topluluğun içinde yer edinemez. Simyacı veya şair, işini yerine getirirken devamlı yalnızlık içinde kalır. Bazen yalnızlık dayanılmaz hâl alır. İçinde yer edinilen çevre ve zaman onu bunaltır. Şairin yalnızlığını paylaşacak veya giderecek kimse olmadığından o da susma eylemini yerine getirir. Yalnız kalan şair, simyacı gibi toplumdan uzaklaşır ve kendi içinde derinleşerek gizemli bir hal alır. Forsa gibi yalnızlık içinde susup geminin mahzeni olan dar mekanda psikolojik açıdan çıkmazda olan kişinin üzerine duvarlar yürür (Korkmaz, 2015, s. 87).

Simgeler önemli” dedi: “Kelimelere bizim yüklediğimiz biraz özel biraz da saplantılı anlamlar. (...) bir sözü tamamlamak için bağlanan, ama susup birden yarım bırakılan (s. 168).

Simyada olduğu gibi bu şiirde de simyanın ana omurgasını simge ve susma oluşturur. Şair yeri geldiği zaman susmasını bilmelidir. Şairin, kelimelere yüklemiş olduğu öznel anlamlar, anlaşılmayı zorlaştırarak simge kullanımını şeklinde ortaya çıkar. Simge kullanımında amaç anlaşılmak değil, anlaşılmayı zorlaştırmaktır. Batur’a göre dili puslu, karanlık, kendini çarçabuk ele vermeyen şiirler şanslıdır. Böyle şiirlere temkinli yaklaşılar, gizlerini sökmek için fazlaca çaba harcanır (Batur, 2014, s. 193). Metafor, sembol ve allegori ile dolu olan simya metinleri çözülmeyi bekleyen bir bulmaca gibidir. Şifrelerle dolu simya bilgisi herkese verilmeyecek kadar değerlidir (Öndin, 2017, s. 265). Simyanın sırlarının herkese açılması sakıncalı olduğundan simyacının ağzının sıkı olması ve çoğu zaman susması gerekir. Şiirde simgesel ifadeleri kullanan şair, şiirin sonunu getirmeyip susması yönüyle simya ile ilişki içindedir. Zira simya ile şiir, susması ve bazı ifadelerin sonunu getirmemeleri yönüyle paraleldir. Şair bazen susar ve sözün devamını getirmez. Okuyucunun devam ettirmesini bekler. Çaba sonunda şiirin derinliğine inilir. Okuyucu simgelerden yola çıkarak şairin susup yarım bıraktığı şiiri tamamlamaya çalışır.

Tuğralar Perişey şiir kitabında aralara serpiştirilmiş düzyazı örneklerine rastlanır. “HAT, yüzyazı” Mukanna diye tanınan yalancı peygamberliğini ilan etmiş bir kişiyle ilgili küçük nesirdir. Batur, düzyazı formunda yazılan küçük nesri, mensur şiirin ikiz kardeşi olarak niteler. Bir tür olarak sayılmayan küçük nesrin arada kaldığını belirtir. Küçük nesir örneğine bazılarının şiir, bazılarının öykü veya deneme diyebileceğini vurgular. Ona göre küçük nesir melezdir ve hepsinden bir renk, bir tat alır (Batur, 2014, s. 357). Aşağıda yer alan “HAT, yüzyazı” başlıklı düzyazı örneğinde, tarihte Mukanna diye tanınan fikirlerini yaymak için simya sanatından yararlanan hicri 160-163 yılları arasında yalancı peygamberliğini ilan etmiş bir kişinin hayatından alıntıyı Batur, İbn Hallikan’ın *Vefayat*’ından aktarır:

Mukanna kendini halka göstermezdi. Altundan yaptığı suni bir suretle yüzünü örterdi. Kendisini kasar (elbise temizleyicisi) olduğundan bazı kimyevi olayları iyi bilirdi. Esasen hendese, tılsım ve neyrenca

ilimlerine vakıftı. Ortaçağda kültürsüz halkı kandırmakta bu ilimlerden istifade ederdi. Mesela yürüyüşle 30 gün sürecek bir mesafeden yaptığı sihirle suni bir ayı doğdurup batırdığı rivayet edilir... Halk, Mukanna'nın yüzünü görmek istedi. Israr üzerine onlara kendisini göstereceğini vaat etti. Gösterme zamanını güneşin yükseliş anı olarak tespit etti. Halka görünmeden önce sihirli bir ayna ile güneşin ışığının kendisine bakanlara aksetmesini sağlayacak şekilde tertibat aldı. Halk toplanmıştı. Güneş iyice yükseldiği sırada halkla kendi arasındaki örtüyü kaldırdı. Halk müthiş güneş ışığının aksetmesine dayanamadı ve bakamadı. Hepsini şaşkınlıklar içinde hadise yerini terk ettiler. Böylece de Mukanna sahte mucizesini göstermiş oldu. Namaz ve oruç gibi dini farzları tebasından kaldırmıştı. Ana ve kızkardeş, kız evlatla nikahı caiz görmüştü. Onun iddiasına göre hiçbir kimse kendi arkadaşından eşini esirgememelidir. Mukanna'nın önemli bir tehlike olduğunu gören Halife, kalabalık bir orduyu onun üzerine gönderdi. Mukanna mağlup olacağını anlayınca ilkin kendi eşlerini zehirli bir şerbetle öldürdü. Daha sonra da aynı şerbetten kendisi de içip intihar etti. Fakat daha kuvvetli bir rivayete göre katran vesair yanıcı maddelerle kendisini yaktı. Kale fethedildiğinde Mukanna yanıp kül olduğu için bulunamadı. Taraftarları bunun üzerine onun göğe çekildiğini iddia ettiler (s. 249).

Yalancı peygamber Mukanna, sapkın inançlarını halka inandırmak için simya ilmini kullanır. Bazı kimyevi olayları iyi bilmesi, hendese, tılsım, neyrencat ilimlerine vakıf olması, yaptığı sihirle suni bir ayı doğdurup batırdığı rivayeti bulunur. Çok çirkin olan Mukanna, yüzünün çirkinliğini altından yaptığı suni bir suretle gizler. Halkın yüzünü görmek istemesi üzerine, güneşin yükseliş anında sihirli bir ayna ile güneş ışınlarını yüzüne aksettirir. Olay esnasında halk korkarak kaçır. Yaşanılan olay Mukanna'nın simya ile doğrudan ilişki içinde olduğunu gösterir. Mukanna (ö. 778) adı Ata, Hakim, Hişam b. Hakim, Haşım b. Hakim olarak kaydedilir. Şaşılığını yüzüne örttüğü altın bir peçe ile gizlediği için "Mukanna" (örtülü) lakabıyla şöhret kazanır. Belhli olup gençlik yıllarında Merv şehrinde kasarlık yapıp sihirle uğraşır. Abbasiler döneminde yaşayıp sapkın inançlara sahip olan Mukanna, yalancı peygamberliğini ilan eder. Mukanna ve taraftarları üzerine gönderilen ordu isyanı bastırır².

Kömürden elmasa varmak için
çıktığım yolda elmastan yola çıktığımı
unutmadım. (s. 272)

Simyacı nasıl metalleri altına çevirmek için uğraşırsa, şair de tıpkı onun gibi sözü altına çevirmek için çaba sarf eder. Batur'a göre şair ile simyacı arasında birçok yönden benzerlik vardır. Simyacı metallere altın veya kömürden elmas yapmayı hedeflediği gibi, şair de sözcüklerden elmas gibi şiirler vücuda getirmek için uğraşır. Simyacının kusursuz metal oluşturma isteğiyle şairin kusursuz şiir yazma isteği arasında benzerlik bulunur. Her ikisi de fazlalıklardan kurtulma yolunu seçip kusursuzluğu amaçlar. O, elmas gibi kusursuz şiir elde etmek için simyacı gibi zaman harcaması gerektiğini, simgesel bir dil kullanarak ilk bakışta anlaşılmasız şiirler yazmayı zihninden çıkarmaz. Simyacı ölümsüzlük, sağlık ve kusursuz metal peşinde koşarken şair de ölümsüz şiir yazma peşindedir (Demir, 2014, s. 77). Batur, şiirini oluştururken gereksiz kelimeleri şiirinde kullanmayarak elmas gibi bir şiir oluşturma gayretinde olduğunu ve bunu da unutmadığını şiirinde vurgular.

Tuğralar Perişey şiir kitabının içine serpiştirilmiş simya ile ilgili dizelere rastlanır: "Toprağın simyasında zamanın yavaşlaması vardı." (s. 25), "ömrünü formüllerle tüketen eski simyacının" (s. 34), "bir ortaçağ kentinin, her duvarda simyanın gizi," (s. 43), "aranan bir kelime: Anlam/ ortadayken adlandıramıyoruz onu." (s. 92), "ona Simyacılar Sokağı'nda günveren gece" (s. 267). Şair, simya ile şiir arasında paralel bir bağ olduğunu ikisi arasında en önemli unsurun gizlilik olduğunu vurgular. Şiirin ilk bakışta anlaşılmasızlığı için simgesel bir dil kullanılması gerektiğini düşünen Batur, böylece şiiri simyaya benzeter. Zira o gerek canının selameti, gerekse simya ilminin kötü niyetli kişilerin eline geçmemesi için bu sanatı gizli tutar.

²<https://islamansiklopedisi.org.tr/mukanna-el-horasani> E.T: 02/06/2019.

Sonuç

Simyanın metalleri altına çevirme, hastalara şifa bulma, ölümsüzlüğe ulaşma ve meditasyon gibi amaçları bulunmaktadır. Simyacılar gerek iktidar ve gerekse halkın devamlı kötü gözle bakması, onların yaptıkları işleri gizlemelerine ve simgesel dil kullanmalarına neden olur. Ortaçağda skolâstik anlayışın hüküm sürdüğü Batı dünyasında simyacılar baskı görür. Bunun üzerine İslam medeniyetinin onlara ve bilim adamlarına kucak açmaları üzerine İslam coğrafyaya gelirler. Haçlı Seferleri, Endülüs Emevileri ve çeviri yoluyla Batı, simyada epey yol alır; fakat simyacılar çoğu zaman iktidarda olanlarla sıkıntı yaşarlar. Böylece yaptıkları çalışmaları gizli şekilde yürütürler.

Batur, simyaya önem verir ve simya öğelerini şiirlerinde kullanır. Onun simyadan ne anladığını veya simyanın şiirlerine nasıl yansıdığını yazmış olduğu *Şiir ve İdeoloji* adlı kitabında ifade eder. Şair, simyada olduğu gibi şiirlerinde de gizli ve ilk bakışta anlaşılabilen kelimeler kullanmak ister. Onun amacı şiir okuyucusunu biraz emek sarf ettikten sonra şiirini anlamasıdır. Anlaşılmadığı için eleştirilen şair, şiirlerinin Amerikalı Wallace Stevens'a benzetildiğini "Ars Poetika" adlı şiirinde belirtir. Gece, sır, kör, mağara, altın, kuytu, forsa, gizli, gizemli, susku, duvarların üzerine yürümesi, simya, tılsım, neyrencat, kömür, elmas, simyacı, giz, gece gibi simgesel değer taşıyan ve simya ile doğrudan ilgisi olan sözcükleri kullanır.

Tuğralar Perişey'de simya ile şiir arasında önemli benzerliklere rastlanır. Susma ve gizem, anlaşılmasız ve simgesel dil kullanma, ölümsüzlük, تنها mekan, gece, değersiz metallere altın yapma ve yalnızlık belli başlı benzerlik unsurlarıdır. Hakim güç tarafından sürekli dışlanan, öldürülme kaygısını yaşayan simyacı, susarak sırlarını gizleme yolunu seçer. Şifreli yazıları ve simgeleri, kötü niyetli kişilerin simya ilmini öğrenmemeleri için kullanır. Çalışmalarıyla ilgili her hangi bir soru sorulduğunda susma yöntemini seçer. Batur şiirlerinin anlaşılmadığı için yalnız kaldığını, imgesel dilden dolayı Amerikalı Stevens'a benzetildiğini, böylece susma yöntemini kullandığını belirtir. Ayrıca şairin susmasının nedenlerinden biri de okuyucuların şiirin içinde bulunan gizi bulmaları için emek harcamaları gerektiğini, bundan dolayı sustuğu şiirlerinden çıkarılır. Simya ve şiir, dili kullanımı yönüyle paralellik gösterir. Amaçları anlaşılmasız olduğundan her ikisi de dili simgesel, kapalı ve sanatlı kullanır. Simya sırlarının açıklanmasının sakıncalı olması, simyacıyı simgesel bir dil kullanmaya zorlar. Batur, şiirlerinde benimsemiş olduğu ilk bakışta anlaşılmasız amacından dolayı simgesel dile değer verir. Simya ve şiirin önemli benzerlik yönlerinden biri de yarına kalma endişesidir. Simyacı kıymetsiz metalleri altına çevirme ve ölümsüzlük iksirini bulup ebedi yaşamayı arzular. Şair ise altın gibi kusursuz söz söylemeyi, böylece şiirleriyle sonsuza kadar kalmayı hedefler. Mekan kullanımı yönüyle de simyacı ve şair arasında paralellik görülür. Hakim gücün baskısından uzaklaşmak için simyacı, تنها yerlere veya mağaralara çekilip altın yapma çalışmalarını buralarda yürütür. Mağaranın simgesel değeri vardır. Çünkü simyacı mağaranın ıssız ve تنها olması yönüyle rahatsız edilmeden kolayca çalışır. Şair de تنها mekanlarda şehir gürültüsünden uzakta kendisi ile baş başa kalarak şiirlerini yazar. Gece her ikisi için de önem taşır. Simyacının üzerine adeta bir kalkan görevi gören gece, zararlı kişilere karşı onu koruma özelliğine bürünür. Gecenin karanlık olması, simya çalışmalarının gizli ve rahatça yürütülmesine olanak sağlar. Şiirde de geceye ehemmiyet verilir. Duyguların en yoğun yaşandığı ve herkes yatarken şairin kendisiyle baş başa kalması yönüyle simya ilminde olduğu gibi geceye kıymet verilir. Simyacı değersiz metallere kusursuz metal olan altın üretmeyi amaçlarken şair de sözcüklerden kusursuz şiir yazma amacındadır. Simyacı veya şair, işini yerine getirirken yalnız kalmak zorundadır. İkisi de işlerinden dolayı yalnızlık içinde kalırlar. Yalnızlıklarını paylaşacakları kimseyi yanlarında göremezler. Yalnız kalan şair, simyacı gibi toplumdaki uzaklaşır ve kendi içinde derinleşerek gizemli bir hal alır. Bütün bu benzerlikler Batur'un simya ilmine ilgi duyduğunu ve bu ilgiyi de şiirlerine yansıttığını gösterir.

Kaynakça

- Aksan, D., (2016). *Türk şiir dili ve Türk şiir dili*, Ankara: Bilgi yayınevi.
- Batur, E., (1993). *Şiir ve ideoloji*, İstanbul: Mito yayınları.
- Batur, E., (2014). *Yazının sınır boyuna yolculuklar edebiyat üzerine denemeler 2*, İstanbul: Sel Yayınları.
- Batur, E., (2015). *Tuğralar Perişey*, İstanbul: Kırmızıkeci yayınları.
- Burkhardt, T., (2017). *Simya, sembolizm ve dünya görüşü* (Mehmed Telelli, Çev.), Ankara: Verka yayıncılık.
- Cocren, F., (2015). *Simya sanatı ve simyacılar* (Murat Sağlam, Çev.), İstanbul: Mitra yayınları.
- Demir, F., (2014). Enis Batur'un poetik evreni: şiir ve ideoloji *Ars Poetica*, “*Uluslararası Araştırmalar Dergisi*”, 7(35), ss.1-13.
- Kaplan, M., (2005). *Şiir tahlilleri 2*. İstanbul: Dergah yayınları.
- Korkmaz, R., (2015). *Yazınsal okumalar*, İstanbul: Kesit yayınları.
- Martin, S., (2009). *Simya ve simyacılar*. (E. Ç. Babaoğlu, Çev.), İstanbul: Kalkedon yayıncılık.
- Öndin, N., (2017). *Renesans ve simya*, İstanbul: Hayalperest yayınevi.
- Polat, A., (2020). “Bir edebi şahsiyet olarak Enis Batur” *The Journal of Academic Social Science*, 8(100), ss. 352-371.
- Tez, Z., (2017). *Kimyanın gizemli arka bahçesi: simya*, İstanbul: Hayy Kitap.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/mukanna-el-horasani> (E.T: 02/06/2019).